

กวีไทยกับความผูกพันในธรรมชาติ

อาจารย์สุมิตรา ทองพูน

อังคาร กัลยาณพงศ์ กวีซีไรต์ของไทยได้ร้อยกรองบทกวีเรื่อง "ทุ่งข้าว" ตอนหนึ่งไว้ว่า

"ทุ่งข้าวเขียวขจี	สีสดที่ระรื่นลมไหว
บุปผามาเต็มไคล	ในน้ำใสได้สิ้นตะกาว
สาหร่ายชูดอกกะจิริต	แมลงน้อยชนิดไร้เคียงสา
เกาะดอกหญ้าบนคันนา	แมงมุมตั้งท่าตะครุบกิน
และ	
กบเขียดร้องเสียงใส	เสมือนน้ำบนใบบัวหลวง
งูอะไรสีเงินยวง	เลื้อยไปลี้วงภูนา
ยางขาวถลาบิน	จิกปลากินเกาะกิ่งหว้า
เงาหมสีก่อนลอยมา	แสงแดดกล้ากึ่งกลางวัน"

บรรยากาศและสีสันแห่งธรรมชาติที่อังคาร กัลยาณพงศ์ได้บรรยายไว้นี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ยืนยันให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติที่มีต่อชีวิตคนไทย เป็นความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้สึกที่รื่นรมย์ที่อังคารถ่ายทอดออกมา นี้ก็เป็นความรู้สึกที่มนุษย์จะได้รับจากธรรมชาติ

ในสมัยก่อนนั้น คนไทยมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติและมีส่วนสำคัญในธรรมชาติกันมาก ดังปรากฏหลักฐานชัดเจนในวรรณคดีของแต่ละยุคแต่ละสมัย ตั้งแต่สุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยสุโขทัย นางนพมาศได้ประดิษฐ์กระถางใบตองรูปดอกบัวไปถวายในพระแม่คงคา นั่นคือสำนักความเชื่อและความคิดเห็นที่ว่า แม่น้ำมีพระคุณต่อการดำรงชีวิตประจำวัน แม้การย่นรุกรายด้วยวิธีนี้จะด้อยด้วยเหตุผล แต่ก็หนักแน่นด้วยศรัทธา และความเชื่อตามวิถีของคนไทยในเรื่องความกตัญญูตเวที

ในวรรณคดีไทยเรื่องลิลิตพระลอ บุเจ้าสมิงพรายได้เสกไก่มนต์ให้ไปล่อพระลอเพื่อได้พบกับพระเพื่อนพระแพง ทำให้บุเจ้าสมิงพรายจึงเลือกเอาไก่เป็นสื่อจงใจให้พระลอตามจับ จนพบกับนางทั้งสอง นั่นก็เป็นเพราะเสน่ห์แห่งความงามของธรรมชาติที่มีผลต่อจิตใจของคนไทยนั่นเอง

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ เจ้าฟ้าผู้ทรงใกล้ชิดกับธรรมชาติ ช่างสังเกตจดจำ ทรงเป็นนักธรรมชาติวิทยาอย่างแท้จริง โดยจะเห็นได้จากบทพระนิพนธ์ของพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นกาพย์เห่เรือ หรือกาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง พระองค์ได้แสดงภูมิรู้ทางธรรมชาติวิทยาไว้อย่างชัดเจน

ในบทเห่เรือ เป็นบทที่ทรงพระนิพนธ์ขึ้นมาเพื่อใช้เห่เรือ เนื้อความในบทเห่ได้ชื่นชมธรรมชาติในระหว่างเดินทางโดยกระบวนเรือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความชื่นชมและรู้คุณค่าของพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ และความสดชื่นรื่นรมย์กลางป่าเขาลำเนาไพร แสดงให้เห็นความงามของธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ นอกเหนือไปจากความไพเราะในการขับเห่ ในบทเห่มีทั้งการชมกระบวนเรือ เหม่ปลา เหม่ไม้ และเหม่মনก เป็นต้น

บทเห่ชมปลา

พิศพรรณปลาว่ายเคล้า	คิดถึงเจ้าเสว้าอารมณ์
มัลยายังรู้ชม	สมสาใจไม่พามา
นวลจันทร์เป็นนวลจริง	เจ้างามพริ้งยิ่งนวลปลา
คางเบือนเบือนหน้ามา	ไม่งามเท่าเจ้าเบือนชาย

ฯลฯ

ในบทชมไม้ ก็ได้ชมพรรณไม้ต่าง ๆ สองฝั่งน้ำที่ล่องเรือผ่าน ทำให้มองเห็นภาพของป่าไม้ อุดมสมบูรณ์ในสมัยก่อน เช่น

เรือชายชมมิ่งไม้	ริมท่าไสวหลากหลายพรรณ
ผลดอกออกแถมกัน	ส่งกลิ่นเกลี้ยงเพียงกลิ่นสมร
ชมดวงพวงนางแย้ม	บานแฉล้มแย้มเกสร
คิดความยามบังอร	แย้มโอษฐ์ยิ้มพริ้มพรายงาม
จำปาหนาแน่นเนือง	คลี่กลีบเหลืองเรืองอร่าม
คิดคะมังถึงนงราม	ผิวเหลืองกว่าจำปาทอง

ฯลฯ

ในบทชมนกนั้น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ทรงนิพนธ์ถึงธรรมชาติยามพระอาทิตย์อัสดงได้งามจับใจจนหลายคนจำได้แม่นยำ และมีผู้นำมาขับร้องเป็นเพลงดังนี้

รอนรอนสุริยะไอ้	อัสดง
เรื่อยเรื่อยลับเมรุลง	คำแล้ว
รอนรอนจิตจำนง	นุชพี เพียงแม่
เรื่อยเรื่อยเรียมคอยแก้ว	คลับคล้ายเรียมเทลิ้ว

เรื่อยเรื่อยมารอนรอน	ทิพากระจะตกต่ำ
สนรยาจะใกล้ค่ำ	ค่านึงหน้าเจ้าตาตรู
เรื่อยเรื่อยมาเรียงเรียง	นกบินเฉียงไปทั้งหมู่
ตัวเดียวมาไว้คู่	เหมือนพ็อยผู้เดียวดาย

ในเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย แม้จะเป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระ
ปรมานุชิตชิโนรสก็ตาม ในระหว่างการเดินทางของสมเด็จพระมหาอุปราชา ก็มีบทคร่ำครวญถึงชายว่า

สายหยุดหยุดกลิ่นฟุ้ง	ยามสาย
สายบ่หยุดเสน่ห์หาย	ท่างเศร้า
ก็คืนก็วันวาย	วางเทวษ ราแม่
ถวิลทุกขวบค่าเข้า	หยุดได้ฉันท

และเมื่อทรงคิดหนักก็ได้หันก่าและต้นไม้ใหญ่เป็นเพื่อน พอคลายความขุ่นข้องพระทัย ดัง
ในบทพระนิพนธ์ว่า

พระยอกรก่ายพักตร์ พลงขำลักขำเลื่อง เนื่องนิกรพิทศ อเนกนภานา
หมู่มยุราพ่อนพ่าย กระเรียนร่ายร้องรำ คล่าคลั่งโคลงคลอแคล ผุงแกจับกิ่งแมง
แขวกขวานเคาะชุดไม้ ไล่กระดานแข่งแซว เค้าโมงแมวม่ายคู่ เค้ากู่กู่ก้องดง
เบ็ดน้ำลงเล่นน้ำ กาน้ำกล่ำกลืนปลา คับคาบคารวอน กระแวนวอนบินบน.....

ในสภาพขุ่นข้องแค้นแค้นก็มีบทชมธรรมชาติอย่างวิจิตรเช่นกัน ดังบทที่ชมภูเขาและน้ำตก ใน
ตอนพลายงามเดินป่าว่า

เป็นชะวากุ้งเว้งตะเพิงพัก	แก่งชะงักเงื่อมชะง่อนล้วนก้อนหิน
บ้างใสสลดหยดย้อยเหมือนพลอยนิล	บ้างเหมือนกลิ้งฟูร้อยห้อยเรียงราย
ตรงตระพักเพิงผาศิลานิน	ชะงักเง้นเงื่อมงอกชะง่างาย
ที่หุบห้วยเทวหินบิ่นทะเลาย	เป็นวังวังโพรงพวยดูลายพริ้ว

หรือบทชมปลาวา

เทโพเทพาทิ้งปลาช่อน

สลิดสลาดปลาตะเพียนเวียนกราย

ที่บางแห่งปลาชุมเหล่ากุมภกา

พอได้ยินเสียงคนข้างบนอึ้ง

เนือย่อนนวลจันทร์พรรณสวาย

หลากหลายวายแหวกอยู่ในบึง

ไล่ปลาพาดทางดั่งผางผิง

ก็จมตั้งหลักหลบลงกบดาด

๑๕๑

ผู้คนสมัยก่อนมีชีวิตความเป็นอยู่ผูกพันกับธรรมชาติ ประหนึ่งว่าธรรมชาติคือชีวิต ดังบทประพันธ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ในปัจจุบันสภาพความงาม ความสมบูรณ์ของธรรมชาติเช่นนี้ค่อย ๆ หดหายไป คนในยุคปัจจุบันจึงโยหาธรรมชาติกันนักหนา ฉะนั้น ถึงเวลาแล้วที่พวกเราผู้ต่างก็แสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติ ควรจะเอาใจใส่อย่างจริงจังต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เพราะสิ่งมีชีวิตจะอยู่รอดได้ก็ด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน ดัง "อิศริญาณภาษิต" ที่ว่า

**"เสียทีเพราะป่าปก และป่ารกเพราะเสียยัง
ดินดีเพราะหญ้าบัง และหญ้ายิ่งเพราะดินดี."**

หนังสืออ้างอิง

มะลิ มกรมณี. "กวีกับกวีนิพนธ์" สารสถาบันภาษาไทย. ๒ (๔) : ๑๙ - ๒๑, ๑ มิถุนายน

๒๕๓๙.